

C. IVLI CAESARIS COMMENTARIORVM DE BELLO GALLICO LIBER TERTIVS

El Libro Tercero desplaza el teatro de operaciones al oeste, donde se desarrollaban las luchas contra los vénetos y otros pueblos del noroeste, al tiempo que se consolidaba la Aquitania. Fue un año denso en acontecimientos, pero parece que César, obsesionado con brillar en solitario, escatimó méritos a sus legados debido a la excepcional brevedad del texto. Incluso se llega a producir en el lector la impresión de que era él, desde la lejanía, quien ganaba las batallas. Una vez pacificada la Galia, las miras estaban puestas en Britania. Con este fin, César dispuso que sus tropas inviernasen en el oeste.

[1] Cum in Italiam proficisceretur Caesar, Servium Galbam cum legione XII et parte equitatus in Nantuates, Veragros Sedunosque misit, qui a finibus Allobrogum et lacu Lemanno et flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent. Causa mittendi fuit quod iter per Alpes, quo magno cum periculo mercatores ire consueverant, patefieri volebat. Huic permisit, si opus esse arbitraretur, uti in his locis legionem hiemandi causa conlocaret. Galba, secundis aliquot proeliis factis castellisque compluribus eorum expugnatis, missis ad eum undique legatis obsidibusque datis et pace facta, constituit cohortes duas in Nantuatibus conlocare et ipse cum reliquis eius legionis cohortibus in vico Veragrorum, qui appellatur Octodurus hiemare; qui vicus, positus in valle, [...] altissimis montibus undique continetur. Cum hic in duas partes flumine divideretur, alteram partem eius vici Gallis ad hiemandum concessit, alteram, vacuum ab his relictam, cohortibus attribuit. Eum locum vallo fossaque munivit.

[2] Cum dies hibernorum complures transissent frumentumque eo comportari iussisset, subito per exploratores certior factus est ex ea parte vici, quam Gallis concesserat, omnes noctu discessisse montesque qui impenderent a maxima multitudine Sedunorum et Veragrorum teneri. Id aliquot de causis acciderat, ut subito Galli belli renovandi legionisque opprimendae consilium caperent: [...]

[3] His nuntiis acceptis, Galba, cum neque opus hibernorum munitionesque plene essent perfectae neque de frumento reliquoque comaeatu satis esset provisum, quod, deditione facta obsidibusque acceptis, nihil de bello timendum existimaverat, consilio celeriter convocato, sententias exquirere coepit. [...]

[6] [...] Quo proelio facto, quod saepius fortunam temptare Galba nolebat atque se in hiberna alio consilio venisse meminerat, aliis rebus occurrere videbat, maxime frumenti comaeatusque inopia permotus, postero die, omnibus eius vici aedificiis incensis, in provinciam reverti contendit ac, nullo hoste prohibente aut iter demorante, incolumem legionem in Nantuates, inde in Allobroges perduxit ibique hiemavit.

[7] His rebus gestis, cum omnibus de causis Caesar pacatam Galliam existimaret, superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis, atque ita, in hieme, in Illyricum profectus esset, quod eas quoque nationes adire et regiones cognoscere volebat, subitum bellum in Gallia coortum est. Eius belli haec fuit causa. Publius Crassus adolescens cum legione septima proximus mare Oceanum in Andibus hiemaverat. Is, quod in his locis inopia frumenti erat, praefectos tribunosque militum complures in finitimas civitates frumenti causa dimisit; quo in numero missus est T. Terrasidius in Esvios, M. Trebius Gallus in Coriosolites, Q. Velanius cum T. Silio in Venetos.

[8] Huius est civitatis longe amplissima auctoritas omnis orae maritimae regionum earum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consueverunt, et scientia atque usu rerum nauticarum ceteros antecedunt [...]. Ab his fit initium retinendi Silii atque Velanii, *quod per eos se suos obsides, quos Crasso dedissent, recuperaturos existimabant*. Horum auctoritate finitimi adducti, ut sunt Gallorum subita et repentina consilia, eadem de causa Trebium Terrasidiumque retinent et, celeriter missis legatis, per suos principes inter se coniurant *nihil nisi communi consilio acturos eundemque omnes fortunae exitum esse laturos, reliquasque civitates sollicitant, ut in ea libertate*

quam a maioribus acceperint permanere quam Romanorum servitutem perferre malint. Omni ora maritima celeriter ad suam sententiam perducta, communem legationem ad P. Crassum mittunt: si velit suos recuperare, obsides sibi remittat.

[9] Quibus de rebus Caesar a Crasso certior factus, quod ipse aberat longius, naves interim longas aedificari in flumine Ligeri¹, quod influit in Oceanum, remiges ex provincia institui, nautas gubernatoresque comparari iubet. His rebus celeriter administratis, ipse, cum primum per anni tempus potuit, ad exercitum contendit. Veneti reliquaeque item civitates, cognito Caesaris adventu, [...] oppida muniunt, frumenta ex agris in oppida comportant, naves in Venetiam, ubi Caesarem primum bellum gesturum constabat, *quam plurimas possunt*, cogunt. Socios sibi ad id bellum Osismos, Lexovios, Namnetes, Ambiliatos, Morinos, Diablintes, Menapios adsciscunt; auxilia ex Britannia, quae contra eas regiones posita est, arcessunt.

[10] Erant hae difficultates belli gerendi quas supra ostendimus; sed tamen multa Caesarem ad id bellum incitabant: iniuria retentorum equitum Romanorum, rebellio facta post deditionem, defectio datis obsidibus, tot civitatum coniuratio,[...]. Itaque cum intellegeret omnes fere Gallos novis rebus studere et ad bellum mobiliter celeriterque excitari, omnes autem homines natura libertati studere et condicionem servitutis odisse, prius quam plures civitates conspirarent, partiendum sibi ac latius distribuendum exercitum putavit.

[11] Itaque T. Labienum legatum in Treveros, qui proximi flumini Rheno sunt, cum equitatu mittit. Huic mandat [ut] Remos reliquosque Belgas adeat atque in officio contineat Germanosque, [...], si per vim navibus flumen transire conentur, prohibeat. Publium Crassum cum cohortibus legionariis XII et magno numero equitatus in Aquitaniam proficisci iubet, ne ex his nationibus auxilia in Galliam mittantur ac tantae nationes coniungantur. *Q. Titurium Sabinum legatum cum legionibus tribus in Venellos, Coriosolites Lexoviosque mittit, qui eam manum destinendam curet.* D. Brutum adulescentem classi Gallicisque navibus, quas ex Pictonibus et Santonis reliquisque pacatis regionibus convenire iusserat, praeficit et, cum primum possit, in Venetos proficisci iubet. Ipse eo pedestribus copiis contendit.

[13] Namque ipsorum naves ad hunc modum factae armataeque erant: carinae aliquanto planiores quam nostrarum navium, quo facilius vada ac decessum aestus excipere possent; prorae admodum erectae atque item puppes, ad magnitudinem fluctuum tempestatumque accommodatae; naves totae factae erant ex robore ad quamvis vim et contumeliam perferendam; [...]

[17] Dum haec in Venetis geruntur, Q. Titurius Sabinus cum iis copiis quas a Caesare acceperat in fines Unellorum pervenit. His praeerat Viridovix ac summam imperii tenebat earum omnium civitatum quae defecerant, ex quibus exercitum magnasque copias coegerat; atque his paucis diebus Aulerci Ebuovices Lexoviique, senatu suo interfecto quod auctores belli esse nolebant, portas clausurunt seque cum Viridovice coniunxerunt; magnaque praeterea multitudo undique ex Gallia perditorum

¹ El río Loira.

hominum latronumque convenerat, quos spes praedandi studiumque bellandi ab agri cultura et cotidiano labore revocabat. [...]

[19] Locus erat castrorum editus et paulatim ab imo acclivis circiter passus mille. Huc magno cursu contenderunt, *ut quam minimum spatii ad se colligendos armandosque Romanis daretur*, exanimatique pervenerunt. Sabinus, suos hortatus, cupientibus signum dat. Impeditis hostibus propter ea onera quae ferebant, subito duabus portis eruptionem fieri iubet. Factum est oportunitate loci, hostium inscientia ac defatigatione, virtute militum et superiorum pugnarum exercitatione, ut ne unum quidem nostrorum impetum ferrent ac statim terga verterent. Quos impeditos integris viribus milites nostri consecuti, magnum numerum eorum occiderunt; reliquos equites consecrati, paucos, qui ex fuga evaserant, reliquerunt. Sic uno tempore et de navali pugna Sabinus et de Sabini victoria Caesar est certior factus, civitatesque omnes se statim Titurio dediderunt. Nam, ut ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus, sic mollis ac minime resistens ad calamitates ferendas mens eorum est.

[20] Eodem fere tempore P. Crassus, cum in Aquitaniam pervenisset, quae [...], ut ante dictum est, regionum latitudine et multitudine hominum tertia pars Galliae est [...], cum intellegeret in iis locis sibi bellum gerendum ubi paucis ante annis L. Valerius Praeconinus legatus, exercitu pulso, interfectus esset atque unde L. Manlius proconsul, impedimentis amissis, profugisset, non mediocrem sibi diligentiam adhibendam intellegebat. Itaque, re frumentaria provisa equitatuque comparato, [...] in Sotiatium fines exercitum introduxit. Cuius adventu cognito, Sotiates, magnis copiis coactis equitatuque, quo plurimum valebant, in itinere agmen nostrum adorti, primum equestre proelium commiserunt, deinde, equitatu suo pulso atque insequentibus nostris, subito pedestres copias, quas in convalle in insidiis conlocaverant, ostenderunt. Hi, nostros disiectos adorti, proelium renovarunt.

[21] Pugnatum est diu atque acriter, cum Sotiates, superioribus victoriis freti, in sua virtute totius Aquitaniae salutem positam putarent, [...]; tandem, confecti vulneribus, hostes terga verterunt. Quorum magno numero interfecto, Crassus ex itinere oppidum Sotiatium oppugnare coepit. Quibus fortiter resistantibus, vineas turresque egit. Illi, alias eruptione temptata, alias cuniculis ad aggerem vineasque actis, [...], ubi diligentia nostrorum nihil his rebus profici posse intellexerunt, legatos ad Crassum mittunt seque in deditionem ut recipiat petunt.

[23] Armis obsidibusque acceptis, Crassus in fines Vocatium et Tarusatium profectus est. Tum vero barbari commoti, *quod oppidum, et natura loci et manu munitum, paucis diebus expugnatum (esse) cognoverant*, legatos dimittere, coniurare, obsides inter se dare, copias parare coeperunt. Mittuntur etiam ad eas civitates legati quae sunt citerioris Hispaniae finitimae Aquitaniae; inde auxilia ducesque arcessuntur. Quorum adventu, magna cum auctoritate et magna hominum multitudine bellum gerere conantur. *Duces vero ii deliguntur qui una cum Q. Sertorio omnes annos fuerant [...].* Hi consuetudine populi Romani loca capere, castra munire, com meatibus nostros intercludere instituunt. Quod ubi Crassus animadvertit, [...], hac re ad consilium delata, ubi omnes idem sentire intellexit, posterum diem pugnae constituit.

[26] *Crassus, equitum praefectos cohortatus ut magnis praemiis pollicitationibusque suos excitarent, quid fieri vellet ostendit. Illi, ut erat imperatum, eductis iis cohortibus quae, praesidio castris relictæ, intritæ ab labore erant, et longiore itinere circumductis, ne ex hostium castris conspici possent, omnium oculis mentibusque ad pugnam intentis, celeriter ad munitiones pervenerunt atque, his prorutis, in hostium castris constiterunt priusquam ab his videri possent. Tum vero, clamore ab ea parte audito, nostri, redintegratis viribus, quod plerumque in spe victoriae accidere consuevit, acrius impugnare coeperunt. Hostes, undique circumventi, [...], se per munitiones deicere et fuga salutem petere contenderunt. [...].*

[27] *Hac audita pugna, maxima pars Aquitaniae sese Crasso deditit obsidesque ultro misit; quo in numero fuerunt Tarbelli, Bigerriones, Ptianii, Vocates, Tarusates, Elusates, Gates, Ausci, Garumni, Sibusates, Cocosates; paucae ultimæ nationes, anni tempore confisæ, quod hiems suberat, id facere neglexerunt.*

[28] *Eodem fere tempore Caesar, etsi prope exacta iam aestas erat, tamen, quod, omni Gallia pacata, Morini Menapiique supererant, qui in armis essent neque ad eum umquam legatos de pace misissent, arbitratus id bellum celeriter confici posse, eo exercitum duxit; qui (*longe alia ratione ac reliqui Galli*) bellum gerere coeperunt. Nam, quod intellegebant maximas nationes, quae proelio contendissent, pulsas superatasque esse et silvas ac paludes habebant, eo se suaque omnia contulerunt. Ad quarum initium silvarum cum Caesar pervenisset castraque munire instituisset neque hostis interim visus esset, dispersis in opere nostris, subito ex omnibus partibus silvae evolaverunt et in nostros impetum fecerunt. Nostri celeriter arma ceperunt eosque in silvas repulerunt et, compluribus interfectis, longius impeditioribus locis secuti, paucos ex suis deperdiderunt.*

[29] *Reliquis deinceps diebus Caesar silvas caedere instituit et, ne quis impetus inermibus imprudentibusque militibus ab latere fieri posset, omnem eam materiam, quae erat caesa, conversam ad hostem conlocabat et pro vallo ad utrumque latus extruebat. Incredibili celeritate magno spatio paucis diebus confecto, cum iam pecus atque extrema impedimenta a nostris tenerentur et ipsi densiores silvas peterent, *eius modi sunt tempestates consecutæ uti opus necessario intermitteretur et continuatione imbrium diutius sub pellibus milites contineri non possent.* Itaque, vastatis omnibus eorum agris, vicis aedificiisque incensis, Caesar exercitum reduxit et in Aulercis Lexoviisque, reliquis item civitatibus quae proxime bellum fecerant, in hibernis conlocavit.*